Λεοντίτο: "*Από Πρωτεύουσα των Αγράφων και του Καραϊσκάκη στην ...Τουρκική κυριαρχία*"

Γράφουν:
Τριανταφυλλιά Η. Μαντζούρα - Λάμπρος Γ. Τσιβόλας

«Μιάμιση ώρα προς βορρά των Αγράφων ανοίγεται μια τρίτη κοιλάδα έκτασης έντεκα χιλμ. προς βορειανατολικά, που καταλήγει στο χωριό Πετρίλος. Σ' αυτό το χώρο βρίσκονται η πολίχνη Λεόντιτος και τα ερείπια του παλαιοκάστρουνου, που επιβεβαιώνουν οικοδόμηση της περιοχής των ύστερων Ρωμαϊκών χρόνων», έγραφε ο Πουκεβίλ (1) στις αρχές του 1800, και πληροφορούσε ότι το Πετρίλος (πόλη μοιρασμένη σε επτά συνοικίες, αριθμεί 1000 ελληνικές οικογένειες, το δε Λεόντιτος, 100 ελληνικές οικογένειες, χωρίς να τολμήσει ο Ιδιος να διαβεί από την περιοχή, όπου τότε δρούσαν οι Κατσαντωναίοι. Σίγουρα όμως δεν αρκούσε μόνο αυτή η αναφορά, για να κάνει τους Ευρωπαίους χαρτογράφους* της εποχής να έχουν μια ξεχωριστή θέση, ανάμεσα στα βουνά των Αγράφων, για την πολίχνη Λεόντιτος.
Λίγα χρόνια νωρίτερα, το 1782 γεννήθηκε στο Μαυρομάτι «ο γυιός της καλογριάς», που έμελλε να συνδεθεί στενά με την περιοχή των Αγράφων γενικότερα, της Αργιθέας και την πολίχνη Λεόντιτος.
«Κατά την παράδοσιν το εκ του σπηλαίου βρέφος, παρελήφθη υπό του τσέλιγκα Καρα-ίσκου, εις το οκτώωρον απέχον χωρίον Λεοντίτου, ένθα διήλθε την παιδική του ηλικία».(2). Η ίδια παράδοση αποτυπώθηκε τη δεκαετία του 1930 πού ήθελε επιπλέον και τον γέρο Καραίσκο (τον πατέρα του Καραϊσκάκη) να έχει το σπίτι του στο Λεοντίτο και « στην άκρια του χωριού τα χαλάσματα, που σώζονταν ακόμα να ιστοράνε τα περασμένα».
Και ήθελε τους «τουρκαραβανίτες να κρεμούν από τον πλάτανο, όσους από το σόι του Κατσαντώνη, που κατοικούσαν στο Λεοντίτο, αρνιόταν να τους τον παραδώσουν ή να τον καταδώσουν». (3)
Ο δάσκαλος Δημήτριος Μπολγούρας (1880-1960) μνημονεύεται ως πηγή από τον Ζάπα και ήταν εκείνος που είχε προκαλέσει την οργή του Βλαχογιάννη (4) το 1939, την εποχή της διαμάχης ιστορικών και μη, για τον προσδιορισμό της γενιάς του Καραϊσκάκη, με τον Μπολγούρα να μην αρκείται στον γυιό αλλά να θέλει και τον πατέρα Καραίσκο Λεοντίτη και συγγενή του.(5)
Μια νεώτερη μαρτυρία από τον Χαράλαμπο Χαϊντούτη ήθελε το Λεοντίτο «πρωτεύουσα των Άνω Αγράφων».
Τον διαχωρισμό Άνω και Κάτω Άγραφα, χρησιμοποιεί και ο Δημ. Λουκόπουλος (6), που δημοσιεύει και το σχετικό σκωπτικό ποίημα, για τα Χωριά των Άνω Αγράφων. *
Ο Χρήστος Γκλέζος (7) αναφέρει το Λεοντίτο ως έδρα του Γιώργου Χανιώτη ή Χαϊντούτη, υπαρχηγού του Μπουκουβάλα, στο Αγραφώτικο Αρματολίκι.
Ο Χαϊντούτης, αργότερα ως Κολιτζής του Ορτά-Κολ (Πετρίλου), θα μεταφέρει την έδρα στα Κουμπουριανά, για να τον δολοφονήσουν, οι Τουρκαλβανοί ληστές - την άνοιξη του 1770 - κοντά στο Πετρωτό, στο μέρος που φέρνει ακόμη τ' όνομά του.
Από το Λεοντίτο κατάγονταν και ο έτερος των υπαρχηγών του Μπουκουβάλα, Χρήστος Ανωγιάτης.
Ο π. Γιώργης Στάθης (8), επανέλαβε την τοπική παράδοση «Ο Καραϊσκάκης ως καπετάνιος των Αγράφων … εγκατέστησεν την έδρα του εις το χωρίον Λεοντίτου».
Ο Κ. Ζήσης (9) αναφέρει για τα παιδικά χρόνια του Καραϊσκάκη: «τον περισσότερο καιρό του τον περνούσε στο Λεοντίτο και Γράλιστα». Πριν απ' όλους τους παραπάνω και ενόσω ο Μπολγούρας ήταν 20 ετών και δεν είχε ακόμη τις ιστορικές «ανησυχίες», στον μοναδικό της εποχής και έγκριτο οδοιπορικό οδηγό του Νουχάκη (10) αναγράφεται: «Λεοντίτου … παρ' αυτώ κείνται τα ερείπια της οικίας (κούλιας) του Καραϊσκάκη, όπου το θέρος διέμενε μετά των παληκαριών του».
«Άγραφα κυρίως η κωμόπολις, χαλασμένη τα νυν, με ίχνη μεγαλοπρεπών οικημάτων, κείται εντός των αποτόμων τόπων και φαράγγων του τμήματος κεντρικού (Ορτά Κολ) [εις του] Λεοντίτου. Εκτανθείσα η δικαιοδοσία της πολιτικώς, ανατολικώς μέχρι του χωρίου Γιαννιτσούς, δυτικώς μέχρι του Κοράκου γέφυρας και του Αχελώου ποταμού, βορείως μέχρι της Σαλαμπριάς, και μεσημβρινώς μέχρι του Αγαλινού ποταμού και του ζυγού του όρους Βελούχι, εμπεριείχον το πάλαι 180 χωριά και κωμοπόλεις»: Το παραπάνω σχόλιο του Γιάννη Βλαχογιάννη, το 1939, (11) αν δεν αποτελεί τυπογραφική ή άλλη αβλεψία, ταυτίζει την κωμόπολη Λεοντίτο με τα Άγραφα.
Κρίμα που δεν ζούσε ο γερο-Χαϊντούτης, όταν βρήκαμε τα παραπάνω αποσπάσματα, για να ασθανθεί δικαιωμένος, μ' αυτό που ο Ιδιος μετέφερε και πίστευε κιόλας.

---

(1) Πουκεβίλ: βιβλ. 10 κεφ. 7 σελ 29.
(2)Μητροπ. Ιεζεκιήλ: Αι Ιεραί μοναί της Πίνδου. Θεολογία τ. 7 (1929) σελ. 28. Χρ. Μηλίτση Άγραφα.σελ 137.
(3) Τάσου Ζάπα «Ξένοι και δικοί μας τόποι»
(4) Γιάννης Βλαχογιάννης.Απαντα των Νεοελλήνων κλασικών σελ. 127 επ. *αντίγραφα μιας τέτοιας συλλογής (Λ. Τσιβόλα) υπάρχουν στο Λεοντίτο στο «κελί» του Αγ. Χαραλάμπους.
(5) Εφ. «Ελεύθερο Βήμα: 3-3-1936 και εφημ. Καρδίτσας 25-3-1937.
(6) Δ. Λουκόπουλου: Στα βουνά του Κατσαντώνη. 1929.
* «Αρχοντες καλοί Βλασιώτες, γουμαράδες Πετριλιώτες, Σπυριλιώτες κριαράδες, Λεοντίτες μασκαράδες. Τ' έχουν τα κλαριά και σειώνται, τρείς Τριζουλιώτες παν και ξυόντει.
Λιάσκοβο καλό χωριό, Μπουκοβίτσα πουταναριό, Βραγκιανά κασιδιαραίοι. Κόνιαβη κναβουλόί, Γρανίτσα κομπολίοι, Μπελτσίστα λιγοστοί. Και στ' Ραφτόπουλου προεστοί. Φουσιανά και Βασιλέα' το σκυλί σ' να μην ανταία'.
Ζελενίτσα στο χωριό είν' το πολύ πουταναριό. Στο Χορίγκοβο σαϊτα Τα Τσαπίσματα δρεπάνι τα Τοπόλιανα χαβάνι, Βελαώρα ζουστακαλήδες. Στη Σιβίστα αντρακλήδες.»
(7) Το Λιάσκοβο. Σελ 249 και 259.(8) «Απ' τ' Άγραφα» σ. 52.(9) «Αγραφιώτες και Καρπενησιώτες Αγωνιστές του '21». (10) Νουχάκης εκδ. γ΄1901. σελ. 354.
(11) (Κασομούλη τ. α΄, σελ 94). *-Σίμνικον κατά τον Κασομούλη.

2

Αναμφισβήτητο γεγονός είναι ότι το 1805 ο Καραϊσκάκης, ήρθε στην περιοχή, (Καράβα, Τσουρνάτα, Βουτσικάκι, Φτέρη, Σμήνικο*, που δρούσε ο Κατσαντώνης, «στα 1805 μας ήρθε και ο Καραϊσκάκης. Έφυγε από το Πρεμέτι από τη φυλακή»(12)και «έμαθε τον πόλεμο στη στρατιωτική ακαδημία του Κατσαντώνη, όπου την τελείωσε με άριστα, πρωτοπαλίκαρό του».(13)
Ο Κατσαντώνης, γυιός του σαρακατσάνου τσέλιγκα Μακρυγιάννη, έγινε ο φόβος και τρόμος του Αλήπασά, όταν βγήκε στο κλαρί και διαφέντευε τ' Άγραφα και όχι μόνον. Αφορμή ήταν ο άγριος βασανισμός αυτού και του γερο-Μακρυγιάννη από τον Αλή, όταν ο Γκαραγκούνης τον κατέδωσε ότι βοηθά τους κλέφτες.(14).
Μια πληροφορία (15) αναφέρει ότι «ο Αλής του διόρισε τον Καψομούνη** φύλακα για να τηρήσει τα όσα συμφώνησαν μεταξύ τους».

Καψομούνης Νικόλαος, με καταγωγή την Αραχωβίτσα Αγράφων (Μάραθος) αναφέρεται και ο «εκτελεστής» του Κατσαντώνη και αργότερα δήμιος του Αλή.(16)
Όταν χαλάστηκε ο Κατσαντώνης από τον Αλή πασά, οι κλέφτες συνέχισαν τη δράση τους με τον Λεπενιώτη.
Οι Δίπλας, Νάσιος Κουμπόπουλος, Τζλάκαλος, Καραγιαννάκης (βλάχος, που αργότερα τον σκότωσε ο Κατσαντώνης «εις τον Άγιον Νικόλαον, εις την Οξυάν»), Τσόγκας, Τσέλιος, Μπουρδάρας, Πάγκαλος, Λεπενιωτάκης, Παλαιογιώργης, Πάνος Κατσίκης, Βρυκόλακας, Κουτσούκης, Τσάκας, Μαυρομάτης, Κάσιος, Κούτσιος, Συρεπίσιος, Φραγκίστας και άλλοι δύο Ακρίδαι, Λάμπρος Σουλιώτης, είναι τα ονόματα κάποιων κλεφτών της αντίστοιχης εποχής.
Ο Τσάκας «από Μοναστηράκι του Δήμου Αγραίων», παλιότερος κλέφτης κι από τον Δίπλα, ήταν αυτός που δέθηκε πιότερο με τον «παλιόγυφτο», όταν στις πρώτες μάχες με το Κατσαντωνέϊκο «κατακεφάλισε» την ταραχή και την σαστιμάρα, του Καραϊσκάκη, λέγοντάς του: -«Σκιάζεσαι, ωρέ παλιόγυφτε» ;
Τούτος έμελλε να 'ναι ο Αγραφιώτης, πού 'μεινε πιότερο πιστός απ' όλους στον Καραϊσκάκη και δεν ήταν ο μόνος .
Ύστερα από ένα διάλειμμα με τους Εγγλέζους (ως μισθοφόροι) και τον Κολοκοτρώνη, να πολιορκούν τους Φραντζέζους στη Λευκάδα, «οι Κατσαντωναίοι» βρέθηκαν στον Αλή-Πασά κι αυτός διόρισε τον Λεπενιώτη, αρματολό των Αγράφων, τον Καραϊσκάκη κολτζή στη Σάμη, τον Τσόγκα στην Νευρόπολη, τον Φραγγίστα στη Ρεντίνα και τον Μπαταριά στην Κιουλιστάνη.
«Βγαλμένοι μέσα από τον λαό που στέναζε από την αδικία, ίσαμε χθες κλέφτες και προστάτες του, δεν δέχονταν να κάνουν τα χατίρια των αγάδων και των χριστιανών προυχόντων».(17) κι έτσι ο Τσολάκογλου, κατ' εντολή του Αλή, διά χειρός Νικοθέου και Γκαβοστεργαίων, σκότωσαν τον Λεπενιώτη, την Ανάσταση του 1812, στο Φουρνά, για να εξαναγκάσουν και πάλι τους κλέφτες και τον Καραϊσκάκη να επιστρέψουν στα Γιάννενα και στον Αλή Πασά, που θα κάνει τον Καραϊσκάκη τζοχανταραίο (σωματοφύλακα). Εκεί θα παντρευτεί την «τσούπρα» του Αλή, Γκόλφω Ψαρογιαννοπούλου, με την οποία απέκτησε δυό γυιούς και δυό θυγατέρες.
Ενώ πολιορκείται ο Αλή πασάς στα Γιάννενα, ο Καραϊσκάκης ,με πρόοχημα την έξωθεν βοήθειά του, τον εγκαταλείπει, αφού παίρνει μαζί του και την οικογένειά του, την οποία ασφαλίζει στον Κάλαμο, βρίσκεται στη Λευκάδα τον Γενάρη του 1821 να συμμετέχει, σε συγκέντρωση μυημένων στη φιλική εταιρεία, στο σπίτι του ποιητή Ιωάννη Ζαμπέλιου, με τους Ανδρούτσο, Τσόγκα, Βαρνακιώτη, Μακρή, Στουρνάρη, Κατσικογιάννη, Δ. Κίτσο, Πανουργιά κ.α. (18).
Το ποια ήταν η απόφαση που πήραν το λέει χαρακτηριστικά το παρακάτω:
«Θέλετε, δέντρα ανθίσετε, θέλετε μαραθείτε.
Στον ίσκιο σας δεν κάθουμαι και μήτε στη δροσιά σας,
Μον' καρτερώ την άνοιξη, τ' όμορφο καλοκαίρι,
Ν' ανοίξει ο γαύρος κι η οξιά, να πιάσουν τα λημέρια,
Να ζώσω το σπαθάκι μου, να πάρω το τουφέκι…».
Την εποχή αυτή το αρματολίκι των Αγράφων, το 'χε δοσμένο ο Αλής στον Ράγκο, («πορδοράγκο» κατά την έκφραση του Καραϊσκάκη) που ήταν δικός του άνθρωπος αφού είχε χρηματίσει και γραμματικός των Τούρκων.
Έχοντας πάντα στο μυαλό του το αρματολίκι για την στρατηγική σημασία που είχε αυτό, αφού ήταν ο τόπος, που γνώριζε από παιδί, αρχικά ο Καραϊσκάκης συνέπραξε με τον Ράγκο, τον οποίο έδιωξε στη συνέχεια και αφού καθάρισε τον τόπο από τους αρβανίτες, το πλιάτσικο και τους «κλεφτοπορδίλες», όπως αποκαλούσε τους τάχα κλέφτες, που ζούσαν απ' τη ληστεία του κοσμάκη, επιβλήθηκε ο Ιδιος ως καπετάνιος, προσφέροντας ησυχία και ευταξία στους κατοίκους.
Για να κατασιγάσει τις αντιδράσεις των οπαδών των Μπουκουβαλαίων, που υποθάλπονταν από τους Ράγκο – Μαυροκορδάτο, διέδωσε ότι αρραβώνιασε την ανήλικη κόρη του, με τον Χρηστάκη Μπουκουβάλα (γυιό του Θανάση και ανεψιό του Γιάννη) και έτσι «ενεργεί όχι σαν σφετεριστής αλλά σαν συγγενής και προστάτης των Μπουκουβαλαίων».(19)
«Εκδίωξε τους Θεωμανούς και επέβαλε την δική του κυριαρχία στ' Άγραφα, κατά τους πρώτους μήνες του 1822. Ο Ίσκος στο Βάλτο, ο Μπακόλας στο Ραδοβίτσι, ο Κουτελίδας στα Τζουμέρκα, οι Στορναραίοι στον Ασπροπόταμο και ο Καραϊσκάκης στ' Άγραφα σχημάτιζαν πλέον ένα ισχυρό δίκτυο γειτόνων αρματολών, που διατηρούσαν σχέσεις συμμαχίας, στηριγμένοι σε δεσμούς συγγένειας και επιγαμίας».(20) «Εις εκείνην την περίστασιν διοργάνωσε την δημογεροντίαν των Αγράφων, εσύστησε Τράπεζαν οικονομικήν των εσόδων και εξόδων. επίτροπον εις την λημοσδοσίαν είχε διορισμένον τον λογιώτατον Κερασοβίτην, ώστις εχαίρετο όλην την υπόληψιν της επαρχίας και την εμπιστοσύνη του» (21).

---

(12) Τετάρτη Άπαντα 1958 τ.β σελ 21 -απομνημονεύματα ΔήμοΤσέλιου.
(13) (Φωτιάδη: καραϊσκάκης.
(14) Χρ. Γκλέζου: Το Λιάσκοβο σ. 274.
(15) Νικ. Γ. Σιάγκου: Τουρκοκρατούμενη Ήπειρος-Αθήνα 1974 σελ 370
**Οι Σαρακατσάνοι, χρησιμοποιούν το «καψομούνης» ως βριαιά, εννοώντας τον κατώτερο, τον τιποτένιο. Επειδή η συνήθης εξήγηση, απ' το καψάλισμα, το ζέσταμα στη φωτιά, δεν είναι τόσο συμβατή με το περιεχόμενο της βριαιάς, που δίνουν οι Σαρακατσάνοι, καθόλου απίθανο οι ρίζες της βριαιάς των Σαρακατσάνων, ν' αναφέρονται στο όνομα του απεσταλμένου ή του δήμιου του Αλή, για να χλευάσει τον ρόλο του.
(16) Κ. Ζήσης «Αγραφιώτες και Καρπενησιώτες Αγωνιστές του 21».
(17) Φωτιάδη: Καραϊσκάκης.
(18) Φωτιάδη:Καραϊσκάκης σ. 129.
(19) Π. Μαυρίκος: Ο τελευταίος πολεμιστής .Κ. Μπουκουβάλας «Καπετάν Πετρίλος». Αθήνα 1993.
(20) Ιστορική βιβλιοθήκη-ΤΑ ΝΕΑ-οι μεγάλοι αντίπαλοι.
(21)Κασομ. ο.π σ.312

3

Η παρουσία του Ράγκου ήταν έντονη στο Δυτικό κομμάτι της Αργιθέας, όπου είχαν προσβάσεις και οι Μπουκουβαλαίοι και σε τούτο βοηθούσε και η γενικώτερη άποψη των κατοίκων, από την προηγούμενη συμπεριφορά του Καραϊσκάκη, ενόσω ήταν στο Κατσαντωναΐϊκο.
Είναι χαρακτηριστικές οι θύμησες που προέρχονται από μοναστηριακά βιβλία του Ανθηρού και του Πετρωτού: *«1811 αλωναρίου ιγ. Έφυγαν οι μποκοβήτσάνη κ(αι) ύρθαν στο μοναστήρι κ(αι) κάθησαν ημέρες -10- φαμιλιές-25 κ (αι) ήρθαν η κλέφτες ο Τζόκας κι ο Καραισκάκης ονομάτι 70 κ(ι) σκότωσαν το γιαργάκη του μήτρου κιριατζή κ(ι) του γιάργου πάνου στον κούφαλου. κι πήραν γίδια διακόσια πινίντα κ(ι) (ιφτά;) μολάρια φορτουμένα αλεύρι κι έκαψε κ(ι) το χαρώ τι μποκοβίτζα κ(ι) του λιάσκουβους(ι) ρίχτικι πέρα κ(ι) τουν κινίγαγαν ι αρβανίτις κα(ι) ίρθι ο χασάν γκλιάτας με το γιανάκι μπουκουβάλα στο μοναστήρι κ(αι) μποκοβίτζα κ(αι) ε…κ έτρωγαν νιστίσια»(22)*
Ανάλογη θύμηση και από το Πετρωτό (Λιάσκοβο) *«23 Αλωναριού 1811, ήρθε ο Καραϊσκάκης και ο Τζόγκας με εβδομήντα δύο …και έκαναν μεγάλη αβανιά, έκαψαν όλο το χωριό και σκότωσαν ανθρώπους … πήραν εκατοσσαρανταπέντε γιδοπράβατα ….»(23)*
Αντίθετα, το ανατολικό κομμάτι της Αργιθέας, τα Χωριά του και οι βουνοκορφές, αποτέλεσαν το κατάμερο του Καραϊσκάκη, τον δικό του οικείο και -γιατί όχι - γνώριμο από τα παιδικά του χρόνια, τόπο.
Τα μοναστήρια της περιοχής κι οι καλόγηροι, πρόσφεραν φιλοξενία και τόπο ανάπαυσης. Οι κάτοικοι έγιναν συμμαχητές, φίλοι και δικοί του άνθρωποι. Ο Μήτσος (Μήτρος) Αγραφιώτης απ' το Πετρίλο *, έμελλε να κρατά το κεμέρι του (ιδιαίτερο ταμείο) και να τον ακολουθεί ως τα τελευταία του.
Το 1823 *«άφησεν τον στρατόν εις την οξυάν και ετραβήχθη υποκάτω εις το μοναστήρι …έως ν' αναλάβει..»* (24), το μοναστήρι αυτό δεν είναι άλλο από την μονή Βλασίου και όχι «Αη Βλάσης..» κ.α που αναφέρει ο Βλαχογιάννης.Σ' αυτό το μοναστήρι αφού *«ετράβηξεν όλον τον στρατόν εκεί»*, συναντήθηκε με τον Στουρνάρη στον οποίο *«παραχώρησε την καλύβαν του .. και ετραβήχθη εις έναν ονδάν»*, για να στολίσει τον απεσταλμένο του Σιλιχτάρ Μπόσδα, Καραταίρη:
-*«Έλα σκατότουρκε. Έλα εβραίε απεσταλμένε από τους γύφτους. Έλα ν' ακούσης τα κέρατά σας –γαμώ την πίστη σας και τον μουχαμέτη σας! Τι θάρευσέτε, κερατάδες είναι ο πόλεμος και τον κινείτε, χωρίς να το συλλογιστείτε; Δεν εντρέπεσθε να ζητείτε από ημάς συνθήκην με έναν κοντζιά σκατο-Σουλτάν Μαχμούτην-να τον χέσω και αυτόν, και τον Βεζίρην σας και τον εβραίο τον Σιλιχτάρ Μπόδα την πουτάνα!»* και με παρόντες τους Σιαφάκα και Πεζλή, τους *«οπλαρχηγούς των βοηθητικών σωμάτων»* έκανε την ειρήνευση («καπάκια»), που πρότειγε ο Σιλιχτάρης.
Ο ίδιος ανέφερε την ασθένειά του ως δικαιολογία αλλά κυρίως συνέβαλλαν *«οι ραδιούργοι…οι σαπιοκιλιαίς που δεν παύουν να σκανδαλίζουν τους συντρόφους. που σε 3-4 ημέρες θα σκορπίσουν και έβγουν κλέπται απεριόριστοι»*.(25)
Ήδη η στρατηγική εξόντωσής του από τον Μαυροκορδάτο, είχε μπεί, μετά το αμόλημα των Σουλιωτών, για την λεηλασία των Αγράφων και του Ασπροπόταμου, σε επόμενα στάδια και ο Καραϊσκάκης φοβούνταν ακόμη και το στράτευμά του.
Τον Μάιο του 1823 ο Μουσταής πασάς της Σκόντρας, βρίσκεται στα Τρίκαλα και με σκοπό, αφού υποτάξει τ' αρματολίκια των Αγράφων και του Ασπροπότάμου, να τιμωρήσει τους απείθαρχους Καραϊσκάκη και Στορνάρη, και ν' ανοίξει το δρόμο προς την δυτική Ελλάδα και το Μεσολόγγι.
Το μαντάτο ήταν ανησυχητικό διότι ο παραγκωνισμένος ως τότε Αλβανός πασάς, εκστράτευσε κινητοποιώντας Γκέκηδες, Σκοδριάνους και Μιδρίτες πολεμιστές διαβήτους για το μένος τους.(26)
Την 1ην Ιουλίου 1823 *«αφού τοποθετήθη εδώθε του ποταμού Σαλαμπριάς (Πηνειού) δύο ώραις», «εις το χωρίον Πουλιάνα»*, έστειλε στον Καραϊσκάκη επιστολή:
«Με λέγουν Μαχμούτ πασιά Σκόδρα,. Είμαι πιστός, είμαι τίμιος. Το στράτευμά μου το περισσότερον σύγκειται από χριστιανούς. Εδιορίσθην από τον Σουλτάνον να ησυχάσω τους λαούς. Δεν θέλω να χύσω αίμα. Μη γένοιτο. Όποιος θέλει να είναι με εμένα, πρέπει να είναι πλησίον μου. Όποιος δεν θέλει ας καρτερεί τον πόλεμό μου. Δέκα πέντε ημέρας σας δίδω καιρόν να σκεφτείτε». (27)
Είναι πολύ πιθανό ότι το διάστημα αυτό ο Καραϊσκάκης βρίσκεται στο Λεοντίτο, απ' όπου και η απάντησή του στον Μαχμούτ:

«Μου γράφεις ένα μπουγιουρντί, λέγεις να προσκυνήσω
κι εγώ, πασά μου, ρώτησα τον πούτζον μου τον ίδιον
κι αυτός μου αποκρίθηκε να μην σε προσκυνήσω
κι αν έρθεις κατ' επάνω μου, ευθύς να πολεμήσω».

Προτού στείλει την απάντησή του στους τούρκους ο Καραϊσκάκης «*που ήταν πιο άρρωστος από ποτέ*» γράφει στον Στουρνάρα:
«Σε περικλείω το γράμμα του Μαχμούτ πασιά. Ιδές τι γράφει ο σαλειτζής ο κερατάς. Εγώ διόρισα όλον τον λαόν να τραβηχθεί εις ταις δυναταίς θέσεις, και μόνος μου επειδή είμαι ασθενής, θέλει τραβηχθώ εις τα παλούκια, εκεί να τους καρτερέσω, και ακούς ειδήσεις μου έπειτα. Κάμε το χρέος σου λοιπόν, αδελφέ, και εμένα εκεί να με ηξεύρης».
Αφού ο Σκόδρας, χώρισε στα τρία το ασκέρι του, έστειλε πέντε χιλιάδες κατά του Στουρνάρη στον Ασπροπόταμο, έξη κατά του Καραϊσκάκη μέσω Οξυάς, στις 23 Ιουλίου, και τους υπόλοιπους, μαζί και ιππικό, τους οδήγησε ο ίδιος προς το Καρπενήσι μέσω Ρεντίνας.

Ο Καραϊσκάκης προηγουμένως, επειδή εκτιμούσε ότι δεν είχε αντικειμενική δυνατότητα να σταματήσει τους τούρκους, απέλυσε τους ντόπιους πολεμιστές του *«για να κυβερνήσουν τις φαμελιαίς τους»*, αφού *«ασθενής ων δεν ηδύνατο να τρέχει μοναχός». «Τον λαόν όλον και τα ζώα έως έναν καιρό τα διηύθυνε εις Λεοντίτου και εις τα παλούκια. απ' εκεί πάλιν τους παρήγγειλεν να αναχωρήσουν και να τραβηχθούν εις Σοβουλάκου».*
Ο Βλαχογιάννης στο σχόλιό του (28) αναφέρει: *«Η πρώτη φροντίδα του Καραϊσκάκη για τους αθώους πληθυσμούς δείχνει τον άνθρωπο. Ας παραβάλη ο αναγνώστης αυτό το φρόνιμο μέτρο με τα τραγικά παθήματα των λαών του Ασπροποτάμου»**. για να επανέλθει: (σελ. 339)
«Από τα Λεοντίτου, χωριό που βρίσκεται στο δυτικό Αγραφιώτικο Κόλι του Πετρίλου, κατέβασε το λαό στο σύνορο του Καρπενησιού, βουνό που ένας χάρτης τ' ονομάζει με τ' όνομα Φτέρη, και οι κορφές του περνούνε τις 2 χιλ. μέτρα. Από κεί, αφού απλωμένοι οι τούρκοι σε μεγάλο μέτωπο, κατεβαίνανε γοργά, οδήγησε τον κόσμο κατά το πειό ν. κόλι του Καρπενησιώτικου αρματολικού, το Σοβολάκο».
Γιατί άμως επέλεξε το δρομολόγιο Λεοντίτο - Παλούκια και το Σοβολάκο ως τελικό προορισμό;
Καταρχήν ο Καραϊσκάκης είχε σίγουρα στο μυαλό του μια ευρύτερη στρατηγική και αυτό φάνηκε από τις μετέπειτα κινήσεις, που οδήγησαν τελικά στην απελευθέρωση της Στερεάς Ελλάδας.
Στα Άγραφα ήρθε με σκοπό να έχει διαρκώς αποκομμένη την επικοινωνία των Τούρκων, ανάμεσα στη Θεσσαλία (Λάρισα-Τρίκαλα) και στην δυτική Ελλάδα (Μεσολόγγι-Αιτωλικό) όπου ήδη ήταν ελεύθερο τμήμα.
Το ίδιο έπρεπε να συμβαίνει και νοτιότερα, στην πρόσβαση από Λαμία. Μην ξεχνάμε ότι ενόσω κυριαρχεί στ' Άγραφα, σπεύδει να δώσει μάχη («μάχη της Κορομηλιάς») στο Σοβουλάκο (Άγιο Βλάση), με τους Τούρκους, πράγμα που δεν είχε ανάγκη να κάνει, αν το ενδιαφέρον του, περιορίζονταν μόνον στ' Άγραφα
Με την αιφνίδια εμφάνιση και επέλαση του Σκόντρα,* που έσερνε τρομερή στρατιά μαζί του, η συγκυρία και τα γεγονότα δεν βοηθούσαν να συγκεντρωθούν δυνάμεις, που θα ήταν ικανές να σταματήσουν το ασκέρι του Σκόντρα.
Ο Μαυροκορδάτος στη φάση αυτή έκανε το κάθε τι για την εξόντωσή του Καραϊσκάκη. Μέχρι και σε δίκη τον οδήγησε αμέσως μετά. Οι φίλοι που θα τον βοηθούσαν ήταν ελάχιστοι και σ' αυτούς απευθύνθηκε, όπως θα δούμε παρακάτω, και περίμενε ανταπόκρισή τους. Τέλος, η αρρώστια του θέριευε και ακόμη και σύντροφοί του, άρχισαν την γκρίνια.
Προφανώς επειδή εκτίμησε ότι το σταμάτημα του Σκόντρα στην οριογραμμή της Οξυάς, απαιτούσε περισσότερους απ' όσους διέθετε, γιαυτό προτίμησε να βάλει τους τουρκαρβανίτες ανάμεσα στα βουνά, όπου μπορούσε με κλεφτοπόλεμο να τους αποκρούσει, έχοντας από πριν επιλέξει τις «δυνατές θέσεις».

**σημ ενόσω είχε τον Σιλιχτάρη ή άλλους Τούρκους, που γνώριζε καλά από την θητεία του στον Αλησιόσ, τους έπαιζε στα δάκτυλα, γνωρίζοντας τις μεταξύ τους αντιθέσεις και ίντριγγες και άλλοτε έκανε ειρήνη μαζί τους (καπάκια), άλλοτε πολεμούσε, αρκεί να μην περνούν τ' Άγραφα οι Τούρκοι, πράγμα, που το είχε κατοχυρώσει και εγγράφως μαζί τους και για το οποίο άλλωστε κατηγορήθηκε από τον «τεσσαρομάτη» Μαυροκορδάτο.*

---

(22)ενθύμηση σε κατεστραμμένο μηναίο της μονής Ανθηρού - Ηλ. Μπαλάνου: Το Ανθηρό Καρδίτσας -2006- τ. α΄σελ 288-289.
(23)Χρ. Γκλέζου: Το Λιόσκοβο 1999.σελ 286.
(24)Κασομούλη σελ. 305.
*.Από το Πετρίλο των Αγράφων, αναφέρονται και οι Ζαρκαδούλας και Γιωργούλας, ως ανήκοντες στους υπό τον Σιαφάκα, πολεμιστές (Δημ. Λουκόπουλου: Ο Ρουμελιώτης Σιαφάκας-1931,σ. 104).
(25)Κασομούλη. σελ. 307.
(26) Κ. Παπαγιώργη: Τα Καπάκια σ.157.
(27) Κασομούλη όπ. σελ. 325.
(28) Κασομούλη. οπ σ. 325 * *«ταις φαμελλιαίς όλαις, οπού εμπιστεύθημεν εις την φιλανθρωπίαν των Βαλτινών, κακοί άνθρωποι, σκληραίς καρδιαίς, απάνθρωποι, τέρατα της φύσεως, μερικοί Βαλτινοί της φαμιλιάς των Ρωμποταίων από Σακαρέτζ έκαμαν αρχήν και εγύμνωσαν μερικαίς γυναίκες, και ταις λεηλάτησαν, ταις ξέσκισαν και ταις διέφθειραν, δια να μην μείνουν οπίσω και οι άλλοι, έτρεξαν όλοι εις τους λοιπούς, αάπλους πράσφυγας, και τους άρπαξαν ο,τι κι αν είχαν, τους εγύμνωσαν όλους από έναν-έναν. Και αι γυναίκες των ακόμη, ωσάν σκύλαις, έτρεξαν και άρπαζαν και γύμνωναν και αυταίς…».*

4

Εκείνο που δεν εκτίμησε ήταν ότι «..Οι Αρβανίτες όμως ήτανε και αυτοί γυμνασμένοι στον κλεφτοπόλεμο..» και κατάφεραν να κάμψουν την αντίσταση, να προχωρήσουν λεηλατώντας και καίγοντας τα χωριά, να πατήσουν την έδρα του Λεοντίτου, ακόμη και τα Παλούκια, που αρχικά σχεδίαζε ο Καραϊσκάκης να αποτελέσουν το έσχατο σημείο της υποχώρησής του, για να αναγκαστεί εκ των πραγμάτων «…να αναχωρήσουν και να τραβηχθούν εις Σοβολάκου»….», όπου και καλές σχέσεις με τους Λαμπραίους και Πεσλήδες –αρματολάρχες των αντίστοιχων αρματολικών- είχε, αλλά και εκτιμούσε ότι εκεί περιορίζεται μεν η κυριαρχία του, αλλά αποκόβει την νοτιότερη των Αγράφων, διοδο επικοινωνίας, μεταξύ ανατολικής – δυτικής Ελλάδας.
Οι αποκλείστρες.
Στ' Άγραφα και σ' ολόκληρη την Πίνδο είναι ακόμη βαθιές οι ρίζες του σεβασμού στον Πατροκοσμά και στις προφητείες του.
Μία απ' αυτές ήταν και το «καλότυχα τα βουνά πόσες ψυχές θα σώσουν». Επίσης «καλότυχοι που θα είναι στα βουνά, θ' ακούν τον πόλεμο και δεν θα τον βλέπουν».
Στα χρόνια του αρματολισμού και στις αντίστοιχες περιοχές, είχαν επισημανθεί και είχαν οργανωθεί, μέρη οχυρά από τη φύση, τα οποία με περαιτέρω φροντίδα και οχύρωση, έπαιζαν τον ρόλο του καταφύγιου για τον άμαχο πληθυσμό και όχι μόνον, σε δύσκολες περιστάσεις.
Σε περιόδους κρίσεων ή και επιδρομών, στις αποκλείστρες κατέφευγε ο άμαχος πληθυσμός, όπου οργανωμένα από πριν, εύρισκε εφόδια και φύλαξη από ελλιχιστους ένοπλους.
Γνωστές αποκλείστρες ήταν αυτή στο σύνορο των αρματολικών Απόκουρου – Κράβαρου και Καρπενησίου, στα λεγόμενα «βλαχοχώρια», στο Χωριό Καστανιά.*
Άλλη αποκλείστρα στον Βάλτο στο βουνό «Καλάνα» κοντά στον Άσπρο, όπου το 1825 οι πληρεξούσιοι των Αγράφων Αναγνώστης Διδασκάλου και Κώστας Ζώτος, ζητούν από τη διοίκηση για να οχυρωθούν «όσα μέρη της Καλάνας μείναν από τη φύση αδύνατα, να γίνουν στέρνες για νερό και μαγαζιά (αποθήκες) για τροφές και πολεμοφόδια.**

*Εφημερίδα «Ελεύθερος λόγος» 8-9/4/1825, «Ελληνικά Χρονικά» 28/5/1825 (Η διοίκηση αποφάσισε να οχυρώσει της αποκλείστρα-τόπο ανάμεσα στις 3 επαρχίες της Δ. Ελλάδος….) στο φ. της 25-6-1824 υπάρχει περιγραφή του Γ. Λέλη.

** Βλαχογιάννη: Άπαντα τ.2 σ. 310-314.

Τα «Παλούκια» βρίσκονται μεταξύ Πρασιάς και Ασπορέματος, βόρεια του βουνού της Φτέρης και νότια του Τσορνάτου, και είναι προφανές ότι αποτελούν μία αποκλείστρα για την περιοχή των Αγράφων.
Είναι από τη φύση οχυρή τοποθεσία και έχει εύκολη επικοινωνία, μέσω Τσορνάτου με το Λεοντίτο, μέσω του δρόμου που τότε συνέδεε το Λεοντίτο με το Χορίγκοβο και από κεί νοτιότερα, μέσω του γεφυριού Τατάρνας προς το Αγρίνιο.
Το συγκεκριμένο σημείο, έχει επίσης εύκολη πρόσβαση με την περιοχή του Βάλτου μέσω Κέδρων - Αυλακίου, αλλά και μέσω Γρανίτσας ή Πιγκιανών με την νοτιότερη περιοχή του Σοβολάκου.
Το βέβαιο είναι ότι ο Καραϊσκάκης δεν τράπηκε σε φυγή, για να γλιτώσει ο ίδιος και οι κάτοικοι.
Επέλεξε τα Παλούκια ν' αποτελέσουν τόπο καταφυγής του άμαχου πληθυσμού, για να επανέθβουν στον τόπο τους, αν σταματούσε τον Σκόντρα. Στην αντίθετη περίπτωση είχε περαιτέρω εναλλακτικές λύσεις, είτε να καταφύγουν προς το Βάλτο, είτε νοτιότερα, αν δεν μπορούσε να κρατήσει τ' Άγραφα.
Το συγκεκριμένο δρομολόγιο, που γνώριζε καλά και εξαρχής επέλεξε, αφού είχε ήδη γράψει στον Στορνάρη «θέλει τραβηχθώ εις τα παλούκια, εκεί να τους καρτερέσω» είχε το πλεονέκτημα της δυνατής θέσης, όπως και το Λεοντίτο, που άφηναν ελπίδα να κρατηθεί στ' Άγραφα, αποκρούοντας τους Τούρκους, των οποίων προφανώς δεν γνώριζε ούτε το μέγεθος της στρατιάς, ούτε κυρίως την σύνθεσή της.
Σ' αυτό το σχεδιασμό σημαντικό ρόλο θα έπαιζε η έξωθεν βοήθεια η οποία θα έπαιρνε τους Τούρκους απ' τις πλάτες «… εις όλους τους καπιταναίους…οπού όσοι πιστεύουν Χριστόν να τρέξουν εις βοήθειάν των…», γιατί ήθελε να ελπίζει, έστω και την τελευταία ώρα, ότι θα δέχονταν έξωθεν βοήθεια.
Τώρα ας επιχειρήσουμε ν' απαντήσουμε στο ερώτημα αν και πού πολέμησε ο Καραϊσκάκης.
Ο Κασομούλης στην διήγησή του αναφέρει ότι «το σώμα οπού κινήθη κατά του Καραϊσκάκη, προχώρησε έως εις τα παλούκια και έως εις την Τατάρναν, και ανθίστασιν πουθενά δεν ηύρεν. Έσυρεν έπειτα από την Βούλληην προς το Καρπενίσι, αφού τζαλαπάτησεν όλα τα δυνατά μέρη».(29)
Και διηγείται δια στόματος Τσάκα: «Ο λαός λοιπόν εμπροστά, οι τούρκοι κατόπι, εσκλάβωσαν όσους έφτασαν. Οι Λατίνοι* όμως τους έπαιρναν ο,τι είχαν, και τους έδιωχναν, λέγοντας να φύγουν κρυφά».
Ο Κασομούλης φαίνεται πως δεν ξέχασε ποτέ την προσβολή του Καραϊσκάκη στη Βατσουνιά και θέλοντας να είναι συνεπής και με την άποψη του καπετάνιου του (Στουρνάρη), που σε γράμμα του, με ημερομηνία 15 Ιουλίου 1823, προς τον Μάρκο Μπότσαρη γράφει «… Ο Καραϊσκάκης αρρώστησε και υπό την ασθένειά του ίσως … μας γράφει ότι είναι αδύνατο να αντιταθώμεν…και πρέπει να τραβηχθούμε άφευκτα χωρίς ντουφέκι….»(30)**, αποφεύγει να περιγράψει αντίσταση και μάχη του Καραϊσκάκη, σαν να πέρασαν στουφέκισται οι Τούρκοι, απ' την Αργιθέα.
«Ο Καραϊσκάκης πολέμησε αν και άρρωστος, και πολύ βαριά πέρτει η ευθύνη στον συγγραφέα αυτού του βιβλίου, που σημειώνει, απλά και ξερά διάφορα περιστατικά κινήματα του Καραϊσκάκη χωρίς να θέλει να τα εξηγήσει και να τα δικαιολογήσει», σχολιάζει ο Γ. Τσουκαλάς, στην έκδοση της Βιογραφίας Καραϊσκάκη, από τον Παπαρηγόπουλο(31).
Είναι απολύτως βέβαιο ότι ο Καραϊσκάκης έκανε κλεφτοπόλεμο στον «Τυρολόγο», στο Μοναστήρι της Σπηλιάς και όπου αλλού ήταν πρόσφορο και έδωσε μάχη στο Λεοντίτο, με την ελπίδα να κρατήσει τους τούρκους εκεί, - γεγονός που θα συνέβαινε αν ερχόταν η βοήθεια που ζήτησε-, όπως προκύπτει από τις επιστολές που ακολουθούν.
Έχοντας υπόψη την γεωμορφολογία και την χωροταξία της περιοχής, με βάση τα στοιχεία και τις μαρτυρίες που υπάρχουν, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι το στράτευμα, που ξεχύθηκε από την Οξυά στις 23 Ιουλίου 1823, ημέρα Τρίτη και αριθμούσε 6.000, (32) χωρίστηκε στα δύο προκειμένου το ένα τμήμα να περάσει από Πετρίλια και το άλλο από το Βλάσι. Είναι βέβαιο ότι βρήκαν έρημα και τα δύο χωριά και προέβησαν σε όποιες λεηλασίες και καταστροφές, χωρίς να πειράξουν τις εκκλησιές και τα μοναστήρια, τουλάχιστον στο Βλάσι και στο Δροσάτο***.

** Οι καθολικοί Αλβανοί Μιδρίτες, που λεηλατούσαν αλλά δεν σκότωναν τους Χριστιανούς.*
** *(σ.σ: Λές και επέλεξε ο ίδιος να αντισταθεί και του'φταιγε ο Καραϊσκάκης) ***Υπάρχουν τοιχογραφίες, στην Μονή Βλασίου, στον Άγιο Αθανάσιο και στην Παναγία Δροσάτου, χρονολογούμενες από 17ο- 18ο αιώνα, χωρίς ίχνη φωτιάς ή καταστροφών.*

---

(29) Κασομούλη ό.π σ.330
(30) Κασ. οπ σελ 346-347.
(31) Παπαρηγόπουλου,: Καραϊσκάκης-1959.
(32) Κασομούλη ο.π. 328.

5

Οι κάτοικοι των χωριών αυτών, μέσω τριών συνόρων - Τροβάτου, κατέφυγαν στα Παλούκια ή και κινήθηκαν προς Λεοντίτο και το μοναστήρι της Σπηλιάς.
Ο Χρ. Γκλέζος (33), επικαλούμενος την παράδοση αναφέρει: *«Η εμπροσθοφυλακή του Ταελαντίν συγκρούστηκε στη θέση Τυρολόγος με τις δυνάμεις του Καραϊσκάκη, όπου είχε σημαντικές απώλειες…».*
Τον Τυρολόγο, «όπου πολέμησε ο Καραϊσκάκης», αναφέρει και ο Λουκόπουλος (34) επικαλούμενος τις διηγήσεις των γερόντων του Πετρίλου.
Η κάθοδος των Τούρκων στην Πετριλοποταμιά, έγινε με τμήματα ένθεν κακείθεν για να διέλθουν από Δροσάτο, Πετροχώρι, Κουμπουριανά, Στεφανιάδα.
Παρότι και στα χωριά αυτά δεν έχουμε καταστροφές εκκλησιών ή Μοναστηριών*, όμως *«ακόμη μολογάνε οι γερόντοι, πως όταν ήρθε ο Σκόντρας χάλασε τα χωριά: Του Λεοντίτου, του Σπυρέλου, τα Κουμπουριανά και τη Στεφανιάδα. Τάκαψε. Σπίτι για σπίτι δεν άφησε άκαγο. Έγιναν κεραμιδαριό και τα τέσσερα»*(35).
Ένα τμήμα (2 χιλ.) *«πήρε το δρόμο προς το Λιάσκοβο – Βραγκιανά - γέφυρα Αυλακίου - Βάλτο»* (35α).
Στο μοναστήρι της Σπηλιάς** έγινε πολιορκία και δόθηκε μάχη από τον γερο-Τσάκα και τους συντρόφους του:
«Εγώ κατέχα την σπηλιάν. Διαβαίνοντες πλησίον οι τούρκοι έπεμψα και τους έκανα μια χωσιάν, και τους εσκότωσα ανθρώπους. Εθύμωσαν έπειτα, και ήρθαν όλοι απάνω μου. Ευρισκόμουν με έως 150 φαμελιαίς. Ο διάβολος δεν ανέβαινε από την σκάλαν (σχόλιο Βλαχογιάννη: από την ανηφορική κακοτοπιά που έφερνε στη σπηλιά).
Αυτοί επήγαν από όπισθεν και πατών ο ένας επάνω στον άλλον, από σπηλιά εις σπηλιά-πως διάβολον έκαμαν; -ανέβηκαν. Εγώ ποτέ ο νούς μου δεν το έβανε να ανεβούν από εκεί, και προσείχα έμπροσθέν μου. Έξαφνα ακούγω ντουφέκια και φωναίς από ταίς πλάταις, και την αδυναμιά φεύγοντας. Μη ημπορώντας να βαστάξω, επήδηξα κάτω από τον βράχον κ' εγώ και άλλοι δεκατρείς οπού είμασθαν, και εγλυτώσαμεν. Τι έγινεν όμως εις ταις φαμελιαίς δεν ηξεύρω».
Είναι προφανές ότι το μοναστήρι της Σπηλιάς (36) επιλέχθηκε, αφού προσφέρονταν λόγω της θέσης του, για προβολή αντίστασης στους Τούρκους, πράγμα που έγινε και με το Λεοντίτο.
Και είναι βέβαιο από την διήγηση, ότι ο Τσάκας, επιτέθηκε κιόλας στους Τούρκους, και αφού τους προκάλεσε απώλειες, πήγαν καταπάνω του.
Ο Βλαχογιάννης, γράφει: (37) «Μάχες λοιπόν θοθήκανε…, και κανένας δεν προσκύνησε. Οι Αρβανίτες όμως ήτανε και αυτοί γυμνασμένοι στον κλεφτοπόλεμο και πήρανε φαλάγγι το φτωχό λαό από στενά και μονοπάτια».
Αργότερα δε σχολιάζοντας στην έκδοση του Κασομούλη, την ίδια άποψη στηρίζει σε ανέκδοτες επιστολές, που βρέθηκαν και συγκεκριμένα: Γράμμα του Ίδιου του Καραϊσκάκη, με ημερομηνία 19 Ιουλίου 1823, αναφέρει: «…
Τώρα εις την ανάγκην μου να με καταφτάσης…έμαθες ότι ο Σκόντρας με επλάκωσε…ότι σήμερον ή αύριο πολεμούμε με αυτόν…»
Άλλο γράμμα, προς τον Σαφάκα, με ημερομηνία 25 Ιουλίου 1823, χωρίς υπογραφή αναφέρει: « *…σήμερον έλαβα γράμμα από τον Καπιτάνον, και μου γράφει ότι χθες τρίτην επίασε τον πόλεμον ο Καπιτάνος εις Λεοντίτου, και μας παραγγέλλει να δώσωμεν είδησιν …εις όλους τους καπιτανάιους…οπού όσοι πιστεύουν Χριστόν να τρέξουν εις βοήθειάν των».*
Τέλος γράμμα προς τον Α. Ζαΐμην, χωρίς τέλος με ημερομηνία 26 Ιουλίου 1823: *«…αμέσως κινώ κατ' ευθείαν δια Άγραφα, με 200 στρατ. οπού έχω, προς βοήθειαν του Καραϊσκάκη, ο οποίος φωνάζει ο δυστυχής .. ο Σκόντρας ο ίδιος επήγε εις Άγραφα, με όλην την δύναμίν του, και επίασθη το ντουφέκι εις τας 23 του τρέχοντος, και σήμερον είναι τρείς ημέρες οπού πολεμά, όμως είναι αδύνατον να τους εμποδίση επειδή ήτον υστερημένος και από εφόδια και από ασκέρι. Μόνον 500 καλούς στρατιώτας έχει, και τους Αγραφιώτας τους απόλυκεν δια να κυβερνήσουν τας φαμελλίας των ….».*
Στο παραπάνω σε προσθέτουμε, για τη μάχη του Λεοντίου, πέρα από την τοπική παράδοση και τα ακόλουθα:
Ο Δημήτριος Χ. Αγραφιώτης*, από το Πετρίλο,(39) στα δικαιολογητικά της συνταξιοδότησής του, αναφέρει, μεταξύ των μαχών που έλαβε μέρος υπό τον Καραϊσκάκη είναι και «η μάχη στο Λεοντίτο»,(40) χωρίς ν' αναφέρεται άλλη μάχη στο Λεοντίτο από τον Καραϊσκάκη**.
Τέλος ας προστεθεί και η ύπαρξη της τοποθεσίας «τουρκομνήματα» προς τα βόρεια του οικισμού του Λεοντίτου, σε στρατηγικό σημείο για αντίσταση και μάχη και το γεγονός ότι κατά τη διάνοιξη του δρόμου αποκαλύφτηκαν τέτοιες ταφές.
Είναι βέβαιο ότι ο Καραϊσκάκης πολέμησε στο Λεοντίτο, έχοντας 500 καλούς στρατιώτα και κράτησε, περιμένοντας βοήθεια, τουλάχιστον τρεις ημέρες το ασκέρι του Σκόντρα, προτού διαφύγει ο ίδιος μέσω Τσορνάτου, προς τα Παλούκια και από κεί στο βουνό Χελιδόνα.
Η αντίσταση αυτή του Καραϊσκάκη, όπως ήταν φυσικό, ξέσπασε όλη την οργή των Τουρκαλβανών και στο Λεοντίτο. Τα μεγαλοπρεπή κτίσματα, ύστερα από λεηλασία, έγιναν ερείπια αφού παραδόθηκαν στη φωτιά.
Οι εκκλησιές, ακόμη και το μοναστήρι του Αγίου Χαραλάμπους, έγιναν παρανάλωμα.
Στις πρόσφατες εργασίες συντήρησης του Αγίου Χαραλάμπους, αποκαλύψαμε τεράστια ζώνη καταστροφής και εκτεταμένα ίχνη καψίματος, χωρίς να υπάρχει καμία μαρτυρία ή παράδοση ότι το μοναστήρι κάηκε σ' άλλη εποχή, παρά μόνον από τον Σκόντρα.
*Ο Αγραφιώτης ακολούθησε τον Καραϊσκάκη και τον βρίσκουμε στο Φάληρο κατά τη δολοφονία του Καραϊσκάκη και μάλιστα τιμώμενο στην διαθήκη, που υπαγόρευσε τραυματισμένος:
«44.000 γρόσια εις το κεμέρι του Μήτρου Αγραφιώτη·...Απ αυτά αι 30.000 να δοθούν εις τες τσούπρες μου. Να τας περιλάβουν οι δυο Μήτριδες, του Σκυλοδήμου και Αγραφιώτης. 2.000 να πάρει ο ένας Μήτρος και 2.000 ο άλλος, όπου με εδούλευαν ... 27 Απριλίου 1827 ...(Παπαρηγόπουλου: Γ. Καραϊσκάκης σ. 130).
**Βεβαίως μάχη στο Λεοντίτο έγινε και στις 23-1-1867 με τον Χαλήλ πασά των Τρικάλων, όπου έχουμε 10 σκοτωμένους τούρκους (έγγραφο με επιγραφή «η επί των συνόρων της Ηπείρου και Θεσσαλίας Κυβέρνησις προς το Κομπάτον ….Λεοντίτο 28/1-9/2-1867» Δ. Αγραφιώτης: Σελίδες από την επανάσταση του 1866-67 στην Αργιθέα της Καρδίτσας. Θεσσαλικό Ημερολόγιο 1 (1980) σ. 8 επ.).

Επίσης σ' όλο τον οικισμό, σ΄ όποια νεροσυρμή, στις πατωσιές των χωραφιών κι αν εστιάσει κανείς, θα βρεί εκτεταμένη ζώνη καταστροφής με ός τρακα και κεραμίδια.
Την καταστροφή του Λεοντίτου και της περιοχής, την περιγράφει θύμηση στην ακολουθία του Βησσαρίωνος, από το Μοναστήρι της Τατάρνας: **«Θύμηση όντας ήρθε ο Σκόντρα πασάς ... και εκίνησαν οι τούρκοι και επήραν τ' Άγραφα σβάρνα καίγοντας και ήρθανε στα Απινιανά. Και όθεν απερνούσαν δεν άφησαν τίποτα, ούτε καλύβια και μοναστήρια και εκκλησίες όλα τα έβαλαν εις την φωτιάν και έπειτα επήγαν μέσα εις το καρπενήσι και εστάθηκαν έναν μήνα. Και εμαζώχτηκαν οι καπεταναίοι και ήρθεν ο Μάρκος από το Μεσολόγγι με χίλιους Σουλιώτας»**. (41).

(33) (Το Λιάσκοβο σ. 298).
(34) Δημ. Λουκόπουλου: Στα Βουνά του Κατσαντώνη: σ. 277.
(35) *Λουκόπουλου: ο.π σ. 279*. (35α) Χρ. Γκλέζου ο.π σ. 298.
* Μοναστήρια Σπηλιάς και Κώστη, Αηλιάς Πετροχωρίου, εκκλησίες
Κουμπουριανών. **παρότι ο Βλαχογιάννης τοποθετεί τη θέση της Σπηλιάς στα
… Παλούκια. –Κασομούλη, ο.π 339.
(36) Κασομούλη, ό.π. σ. 339. (37) Κασομούλη. σ.346. (38) Εφημ. «Πρωϊα»
8-1-1933 – Η. Παπαστεριόπουλου: Η δίκη του Καραϊσκάκη.
(39), Νικ. Κ. Χότζα: Πετρίλο σ.125 .
(40) Ν. Καλογήρου: Ο Καρδιτσιώτης αγωνιστής του 1821 Δημήτριος Χ.
Αγραφιώτης, από το Πετρίλο-Θεσσαλικό Ημερολόγιο τ. 17 -1990-σ.137-144.
(41) Δ. Λουκόπουλου: Στ' Άγραφα 1929.σελ126.

6

Η μάχη του Λεοντίτου, ήταν δυστυχώς ή ευτυχώς η τελευταία μάχη του Καραϊσκάκη στο Αγραφιώτικο αρματολίκι.
Στις 26 Ιουλίου 1923, απ' την κορφή του Τσορνάτου, ο Καραϊσκάκης βλέπει για τελευταία φορά, την πρωτεύουσα του αρματολικιού του, παραδομένη στις φλόγες και τη λεηλασία των Αλβανών του Σκόντρα.
Η επάνοδος του Καραϊσκάκη στ' Άγραφα συνάντησε την οργανωμένη αντίδραση του Φαναριώτη Μαυροκορδάτου, που έστρεψε εναντίον του ακόμη και τον Στορνάρη, για να μην ξαναπατήσει πόδι, στ' Άγραφα.
Περί τα τέλη Αυγούστου του 1823, αφού για λίγο διάστημα μένει στον Προυσό, όπου στις 9 Αυγούστου αποχαιρετά, τον Μάρκο, με συνοδεία 150 Σκοδριάνων μισθοφόρων, που άφησε στη Ρεντίνα, «*…ημιθανής έφτασεν εις Βατζνιάν. Αποκρίθη και ζητούσε τον Στορνάρην να μεταβεί εις την μονήν …διότι δεν εμπιστεύεται να ομιλήσει εις κανέναν άλλον τον σκοπόν του…*» (42).
Πιθανολογείται ότι απευθύνθηκε στον Στορνάρη για να «γιατροπορευτεί» κρυμμένος απ' εκείνον και κοντά στ' Άγραφα, για να έχει τον έλεγχο, αφού το κλίμα στο Μεσολόγγι ήταν βαρύ γι' αυτόν, για τους γνωστούς λόγους.
Ο Στορνάρης αρνήθηκε και στις 22 Οκτωβρίου 1823 ο Καραϊσκάκης βρίσκεται στο Αργοστόλι, για θεραπεία, ενώ στ' Άγραφα άφησε ως αντιπρόσωπό του τον Αντώνη Ζαραλή, αφού προηγουμένως συνέλαβε κάποιους πλιατσικολόγους και «σκότωσε τον σαρακατσάνο βλάχο, Καραμπά, που έμενε στα Βραγκιανά», γιατί κατά την απουσία του είχανε χαλάσει την τάξη, πέσανε σε κλεψιές κλπ.
Η επάνοδος στο Μεσολόγγι και η περίφημη δίκη και καταδίκη του από τον Μαυροκορδάτο τον ωθεί σε νέα προσπάθεια να επανέλθει στο αρματολίκι των Αγράφων. Ύστερα από διαδρομή από την γέφυρα της Τατάρνας κατά μήκος του Αχελώου, επιχειρεί να μπεί από την γέφυρα Κοράκου και αποκρούεται.
Συνεχίζει προς τα Χωριά του Ασπροπόταμου, Καστανιά, Περτούλι - Πύλη και από κει μέσω Καστανιάς – Ρεντίνας - Φουρνά, στο Καρπενήσι, κυνηγημένος από την αγαστή συνεργασία Μαυροκορδάτου, Τούρκων, Ράγκου και Στορνάρη.
«*Αι από Ασπροπόταμον ειδήσεις μας αναφέρουσι τον ολοτελή του Καραϊσκάκη εξολοθρευμόν, όστις κακήν κακώς και από άλους τους Καπιταναίους κατατρεχάμενος και καταπολεμούμενος ήρθε κατά το Καρπενήσι*».(43)
«Διώξαντες και τον Καραϊσκάκη ….δυνάμει της Κυβερνήσεως… λέει ο Κασομούλης ο Ράγκος διεδέχθη την εξουσία γενικώς των Αγράφων…εφρόντισεν και οχύρωσεν το μοναστήρι της Σπηλιάς και το εφοδίασεν ως εν φρούριον από όλα τα αναγκαία περιόρισεν δε τον Σταμούλη Γάτζο μόνο στου κάμπου τα χωριά.(44)
Ακόμη και τους ανθρώπους του Καραϊσκάκη* καταδίωξαν με ιδαίτερη μανία. «εκείνους που έκαμαν τόσαις δούλευσαις και εθυσιάστηκαν για την πατρίδα το αίμα των ανθρώπων μου πρέπει να εκδικηθεί» (45).
Δυο περίπου μήνες μετά την «δολοφονία» του Καραϊσκάκη (23 Απριλίου 1827), στις 6 Ιουλίου 1827, οι «προστάτιδες δυνάμεις» Μ. Βρετανία, Γαλλία και Ρωσία υπέγραψαν μεταξύ τους, συνθήκη «περί της μελλούσης ειρηνοποιήσεως και διοργανώσεως της Ελλάδος».
Προηγουμένως όμως και ενόσω ο Καραϊσκάκης πολεμούσε στην Αράχοβα, και προχωρούσε για την Αθήνα: «Η Εθνική Γ΄ των Ελλήνων Συνέλευσις», στο «ΣΤ΄ (Μυστικό) Ψήφισμα» Επίδαυρος 12 Απριλίου 1826 αποφασίζει:
«Παρατηρούσα ότι ο πόλεμος μεταξύ του ελληνικού έθνους και των ασπόνδων αυτού εχθρών είναι πόλεμος εξοντώσεως και εξολοθρευμού. Επιθυμούσα την παύσιν αυτού του ολεθρίου πολέμου μ' έναν συμβιβασμό αντάξιον των μεγάλων θυσιών και των πολλών αιμάτων, τα οποία εχύθηκαν εις όλον το εξαετές διάστημα υπέρ της ελευθερίας.
Ψηφίζει:
Α. Η διοριισθείσα δια του ψηφίσματος Ε΄επιτροπή …. Να διαπραγματευθή, δια του εν Κωνσταντινουπόλει Αγγλικού πρέσβεως κυρίου Κάνιγκ, την μεταξύ του Έθνους και της Οθωμανικής πόρτας, συμβιβασμού….».
Στις 10 Μαρτίου 1829, οι πληρεξούσιοι της «συμμαχίας», συνέρχονται στο Λονδίνο, προκειμένου κατ' εφαρμογή της παραπάνω συνθήκης, να προτείνουν συγκεκριμένα μέτρα στην Τουρκία, μεταξύ αυτών και την «οροθεσία της στερεάς και των νήσων».
Στο με ημερομηνία 10 Μαρτίου 1829 πρωτόκολλο αναφέρεται:
«Οροθεσία της Στερεάς και των Νήσων.
Να προταθεί εις την Πύλην, ότι η οροθετική γραμμή κατά μεν την Στερεάν άρχεται από το στόμιον του Παγασητικού Κόλπου (Κόλπου του Βώλου) εκείθεν, φτάνουσα εις την κορυφήν της Όρθρυος, εκτείνεται κατ' ευθείαν μέχρι της κορυφής της προς Ανατολάς των Αγράφων, εν ή εστί το σημείον της ενώσεως μετά της Πίνδου. Εκ της ακρωρείας ταύτης η γραμμή κατέρχεται εις την κοιλάδαν του Αχελώου, προς το μεσημβρινόν μέρος του Λεοντίτου, το οποίον μένει εις την Τουρκίαν. είτα διέρχεται την σειράν του Μακρυνόρους, περιλαμβάνει εντός του ελληνικού Κράτους το ομώνυμον στενόν (του Μακρυνόρους) το από την πεδιάδα της Άρτης αρχόμενον, και καταλήγει δια του Αμβρακικού Κόλπου εις την θάλασσαν. Όλαι αι προς μεσημβρίαν της γραμμής ταύτης κείμεναι Επαρχίαι θέλουσι συμπεριληφθεί εις το νέον Ελληνικόν Κράτος.
Αι νήσοι αι εις την Πελοπόννησον παρακείμεναι, η Εύβοια και αι κοινώς καλούμεναι Κυκλάδες, θέλουσι ωσαύτως συμπεριληφθεί εντός αυτού τούτου του Κράτους…».
Παρά την αντίδραση του Καποδίστρια (υπόμνημα της 11 Σεπτ. 1828):
«…οι άνθρωποι των μεταξύ των δύο εκείνων περάτων μερών πολλάκις μεν ενίκησαν τα τουρκικά στρατεύματα εις τα στενά της πίνδου και του Ολύμπου και του Παρνασσού, οι αυτοί δε και ηρωϊκώτεροι υπερεμάχησαν του Μεσολογγίου και της Αράχοβας την αειμνησμόνευτον μάχην ενίκησαν και εν τη ακροπόλει των Αθηνών αντέσχον κατά των τούρκων την εσχάτην αντίστασιν. Όντες ούτοι στρατιώται πολλοί ουδέποτε θέλουσι απελπισθή ούτε της επανακτήσεως των πατρώων αυτών εστιών, ούτε τα όρη αυτών, ούτε την τέχνην των όπλων θέλουσι παραιτήσει, εγκλειόμενοι υπό συνθήκης εις στενά όρια έξω της γενεθλίου γής…» και την πρότασή του η οριογραμμή να είναι «από της βάσεως του όρους Ολύμπου κατά τον θερμαϊκον κόλπον, δια του όρους Χάσια και Μετσόβου και Χορμόβου και Σαμαρίνας και Γαρδικίου, εις το παλέρμον κατά την Αδριατικήν θάλασσαν».
Οι «προστάτιδες», αφού επέβαλλαν ως Βασιλιά τον Όθωνα, ύστερα από άρνηση του Λεοπόλδου,και αφού μεσολάβησαν μυστικές και φανερές παρεμβάσεις, συγκρότησαν (πρωτόκολλο της 18/30 Αυγούστου 1832) ειδική επιτροπή οροθεσίας, αποτελούμενη από τους συν/χες Γ. Μπέικερ, Α. Σκάλων και Ι. Μπαρθελεμύ και τους Χουσείν Μπέη για την τουρκία, και Γιαννάκη Στάϊκο για την Ελλάδα, για τον καθορισμό της οριογραμμής.
Η επιτροπή αυτή διέτρεξε τα όρια, πραγματοποιώντας εννέα συνεδριάσεις, μεταξύ Αμβρακικού και Παγασητικού Κόλπου, απ' τις οποίες θα ασχοληθούμε με τις τρεις και συγκεκριμένα:

Συνεδρίασις Δ΄
Τα μέλη …..συνελθόντα την 29 Σεπτεμβρίου/11Οκτ.1832 ….
Απεφασίσθη ότι ……ακολουθούν τον χείμαρον Στους Καπνούς μέχρι του Αχελώου ποταμού (σήμα 14). Στρατόπεδο Σουμερού.

Συνεδρίασις Ε΄
Εν τω ***στρατοπέδω Πετρίλου την 11/23 Οκτωβρίου 1832****.*
Οι αποτελούντες την οροθετική επιτροπήν Κύριοι οροθέται (εκτός του Κ. οροθέτου της Οθωμανικής Πύλης, απολειφθέντος προ δώδεκα ήδη ημερών δια λόγους ευσχημοσύνης) συνήλθον εν τη σκηνή του κ συν/χου Βάκερ.
Εν τη συνεδριάσει ταύτη, θεωρήσαντες μετά συντόνου προσοχής τον από του Αχελώου διαχωρίζοντα αυτούς τόπον, απεφάσισαν την εξής οριοθέτησιν.
Από του σημείου όπου ο χείμαρος στους Καπνούς ρίπτεται εις τον Αχελώον, το όριον ακολουθεί τον ρουν του ποταμού τούτου, διαβαίνον υπό την κατεστραμμένην γέφυραν σταις Τριγιαίς, φτάνει εις τας εκβολάς του ποταμού Πλατανιά (σήμα 15), ανατρέχον δε την κυριωτέραν αυτού πηγήν, καταλαμβάνει την κορυφήν του όρους Τζουρνάτα (σήματα 16 και 17).
Εντεύθεν ακολουθούν τας κορυφάς, έρχεται εις τον ζυγόν Αφορεσμένη (σήμα 18), εκείθεν εις την κορυφήν πέντε πύργοι (σήμα 19) και εξακολουθεί την γραμμήν ταύτην, κατά την ρύσιν πάντοτε των υδάτων, μέχρι του ζυγού Τρία σύνορα (σήμα 20).
Η από των εκβολών του ποταμού Πλατανιά γραμμή μέχρι του όρους Τζουρνάτα είναι η ενεστώσα γραμμή του Λεοντίτου και Μεγάλης Βρύσεως, και η του Ζουρνάτα εις τα τρία σύνορα μεταξύ Πετρίλου και Τροβάτου.

Συνεδρίασις ΣΤ΄
*……..****Εν Πεζούλα*** *την 14/26 Οκτωβρίου 1832.*
Συνεπεία της γενομένης επιτοπίου επισκέψεως (εξακολουθεί να απέχει ο τούρκος) απεφασίσθησαν τα εξής.
Αναχωρούν εκ της θέσεως τρία σύνορα και ακολουθούν πάντοτε την διαίρεσιν των υδάτων, το όριον φτάνει εις τον ζυγόν Σταυρό Κρανιώτικο (σήμα 21) έπειτα ανέρχεται εις την κορυφήν Βουγικάκι (σήμα 22), δια να καταβή εις την Σπηλιάν Κανιάκου, εξ ης εξέρχεται η κυριωτέρα πηγή του ποταμού Καρίτζας, όν ακολουθεί εως των εκβολών αυτού εις τον ποταμόν Μάγγαρον ή Μίγδοβα (σήμα 23)…..

Τα παραπάνω κείμενα δημοσιεύτηκαν πρώτη φορά από τον Αλεξ. Σούτσο το 1858: «**Συλλογή των εις το Εξωτερικόν Δημόσιον Δίκαιον της Ελλάδος αναγομένων επισήμων εγγράφων»** και αναδημοσιεύονται από τον Θαν. Χρήστου: «Τα σύνορα του Ελληνικού Κράτους και οι Διεθνείς συνθήκες» τ. Α΄Αθήνα 1999.εκδόσεις Δημιουργία.

Τα παραπάνω κείμενα από μόνα τους εξακολουθούν να έχουν ιστορική αξία αφού συνδέονται με την περιοχή και όχι μόνον.
Εκείνο που εντυπωσιάζει είναι το γεγονός ότι στο κείμενο του Πρωτοκόλλου της 10 Μαρτίου 1829, στο μόνο Χωριό ή πόλη που γίνεται αναφορά κατά μήκος της οροθετικής γραμμής, που προτείνουν οι «προστάτιδες» (χωρίς καν να συμμετέχει άλλος εκ μέρους της Ελλάδας ή της Τουρκίας) είναι το Λεοντίτο, το οποίο μάλιστα «…μένει εις την Τουρκίαν..».
Η αρχική πρόταση και οροθέτηση ως προς το Λεοντίτο, δεν άλλαξε στο παραμικρό στη συνέχεια, αφού η «εντολή» ήταν σαφής εξαρχής και τα σύνορα του πρώτου Ελληνικού Κράτους, έτσι όπως διαμορφώθηκαν με την συνθήκη της Κωνσταντινουπόλεως (Καλεντέρ Κιόσκ) το 1832, **άφηναν το Λεοντίτο στην Τουρκία**.
Δεν είμαστε βέβαιοι αν το Λεοντίτο πλήρωσε την αναφορά του Πουκεβίλ και την τιμή που του έκαναν οι Ευρωπαίοι χαρτογράφοι της εποχής, ή την επιλογή του ως πρωτεύουσας του αρματολικιού από τον Καραϊσκάκη και το ρόλο που έπαιξε σ' ολόκληρα τα' Άγραφα. Μπορεί και όλα αυτά μαζί.
Εκείνο όμως, που είναι βέβαιο, είναι ότι το Λεοντίτο και ολόκληρη η περιοχή της Αργιθέας «παραδόθηκε» για πρώτη φορά το 1832 στην κυριαρχία των Τούρκων, και παρέμεινε –με ενδιάμεσες εξεγέρσεις- σ' αυτούς ως το 1881.

(42) Κασομούλη, σ. 345.
(43)«Ελληνικά Χρονικά» φ. 44/31-5-1824 – Η. Παπαστεριόπουλου: Η δίκη του Καραϊσκάκη.
(44) Κασομούλη ο.π σ. 409.
(45) γράμμα του Καραϊσκάκη προς τον Μαυροκορδάτο στις 7 Δεκ του 1823 από την Ιθάκη, που ζητά να δικαστεί ο Ράγκος - Κασομούλη ο.π σ. 355.
*Ακόμη και ο Δημήτριος Αγραφιώτης (Μήτρος)-ο ταμίας του Καραϊσκάκη, που αναφερθήκαμε παραπάνω- έφτασε να ζεί στη Χαλκίδα σε «έσχατη και ανέκφραστη ένδεια» και παρότι επέμεινε να ζητά ως «παραγκωνισμένος αγωνιστής» να δικαιωθεί μιας σύνταξης, κατετάγη εν τέλει στην τάξη του στρατιώτη το 1865. (Ν. Καλογήρου: Ο Καρδιτσιώτης αγωνιστής του 1821 Δημήτριος Χ. Αγραφιώτης, από το Πετρίλο: Θεσσαλικό Ημερολόγιο τ. 17 -1990-σ.137-144).